

Marie-Louise von Franz

PUER AETERNUS

Druga slovenska izdaja

Marie-Louise von Franz

PUER AETERNUS

Druga slovenska izdaja

Prevod Marijan Mlekuž

Jezikovna redakcija Meta Kušar

Ljubljana 2022

Marie-Louise von Franz
PUER AETERNUS

THE PROBLEM OF THE PUER AETERNUS
Copyright © 2000 by Stiftung für Jung'sche Psychologie and Emmanuel Kennedy.
All rights reserved.

© za Slovenijo UMco, 2022. Vse pravice pridržane.

Prevod: Marijan Mlekuž
Jezikovna redakcija: Meta Kušar

Citati iz Malega princa so usklajeni s slovenskim prevodom,
Mladinska knjiga, Ljubljana 1982 (prevajalec Ivan Minatti)

Prva izdaja: ME TA Produkcija, Ljubljana, 1988
Lektura prve izdaje: Katja Podbevšek
Redakcija druge izdaje: Andraž Zidar in Živa Cotič Zidar
Korektura druge izdaje: Andraž Zidar

Izdajatelj in založnik: UMco, d. d.
Zbirka Preobrazba

Urednika knjige: Andraž Zidar in Samo Rugelj
Spremna beseda: Vesna Švab
Oblikovanje ovitka in postavitev: Aleš Cimprič
Slika na naslovnici: François Gérard: Cupid and Psyche, 1798
Tisk: Primitus, d. o. o.
Naklada: 300 izvodov, 1. natis, 2. izdaja
Ljubljana 2022

V okviru določil Zakona o avtorski in sorodnih pravicah so brez pisnega dovoljenja založbe prepovedani reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, v številni fotokopiranje, tiskanje in shranjevanje v elektronski obliki.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

159.923
159.97
616.89
159.9Jung C. G.

FRANZ, Marie-Louise von
Puer aeternus / Marie-Louise von Franz ; prevedel Marijan Mlekuž ; [spremna beseda Vesna Švab]. - 2. slovenska izd., 1. natis. - Ljubljana : UMco, 2022. - (Zbirka Preobrazba)

Prevod dela: The problem of the puer aeternus
ISBN 978-961-7136-21-0
COBISS.SI-ID 94896131

Na založbi smo si prizadevali najti morebitnega dediča pravic za prevod, a se nam to žal ni posrečilo. Prosimo nosilca, da se nam oglasi, da uredimo avtorsko razmerje.

UMco, d. d., Leskoškova 12, 1000 Ljubljana
tel.: 01 / 520 18 39, e-pošta: bukla-urednistvo@umco.si, www.bukla.si

Vsebina

Beseda urednikov (Samo Rugelj in Andraž Zidar)	7
Predgovor avtorice	13
Prvo poglavje	15
Drugo poglavje	45
Tretje poglavje	71
Četrto poglavje	103
Peto poglavje	133
Šesto poglavje	163
Sedmo poglavje	189
Osmo poglavje	213
Deveto poglavje	237
Deseto poglavje	269
Enajsto poglavje	299
Dvanajsto poglavje	329
Bibliografija	369
Spremna beseda k drugi slovenski izdaji (Vesna Švab)	371

Beseda urednikov

Marie-Louise von Franz je ena najbolj znanih jungovskih psihoterapevtek. Razlog za to ni le dejstvo, da je bila dolgoletna bližnja sodelavka Carla Gustava Junga, utemeljitelja izvirne smeri v analitični psihologiji. Njen pomemben prispevek je v tem, da je znala jungovsko (analitično) psihologijo širšemu občinstvu približati na razumljiv način, predvsem z obravnavo literarnih besedil in pravljič. Odličen primer tega je njena razlaga priljubljenega dela *Mali princ* francoskega pisatelja Antoina de Saint-Exupéryja v knjigi *Puer aeternus*. S psihološkimi vpogledi *Mali princ* dobi še dodaten smisel in globino.

Podobno velja za njeno obravnavo dela *Zlati osel* antičnega avtorja Apuleja. Večina literarnih komparativistov vidi to delo kot nizanje stilsko izpiljenih, bolj ali manj hudomušnih zgodb, a brez nekega globljega smisla. Vendar M.-L. von Franz uspe z obširnim poznavanjem antike – po temeljni izobrazbi je bila klasična filologinja –, predvsem pa z uporabo jungovske psihologije, prikazati, da je Apulejeva knjiga prepletena z rdečo nitjo. Ta s približevanjem med zavednim in nezavednim v vsaki epizodi kaže na nek globlji smisel, ki se odstre na koncu.

Tako pri *Malem princu* kot *Apulejevem Zlatem oslu* gre za žlahten primer meddisciplinarnega sodelovanja: literarne zgodbe lahko nudijo ogromno koristne snovi za psihoanalitično obravnavo, uporaba jungovske psihologije pa lahko privede do boljšega razumevanja literarnih besedil.

To bralcem omogoči poglobljeno razumevanje psiholoških problemov vsakdanjika ter da se z njimi soočajo in jih rešujejo. Zato imajo dela von Franzove na nek način tudi priročniško razsežnost.

Obe knjigi sta pomembni še iz enega razloga. V njih je M.-L. von Franz sijajno opredelila psihološki sindrom *puer aeternusa*, večnega mladeniča. Ta je lahko na prvi pogled izjemno očarljiv in prijeten, a je zanj značilna nezanesljivost, lenoba, nezmožnost vstopati v odnose, neprilagodljivost, uporništvo brez razloga, zavračanje avtoritete in vsakdanjega načina življenja, manipulativnost v odnosih, še posebej do žensk. Vsakodnevne zgodbe pričajo, da je takšnih primerov vedno več, nekateri govorijo celo o »epidemiji« kriz v partnerskih odnosih med spoloma. Zato obe knjigi nista namenjeni le moškim, temveč tudi ženskam.

Za današnji čas je dragoceno, da je M.-L. von Franz sindrom večnega mladeniča poglobljeno obravnavala v okviru seminarjev na Institutu Carla Gustava Junga v Zürichu že v letih 1959/1960 (*Puer aeternus*) in 1966 (*Apulejev Zlati osel*). Na ta način lahko pereče psihološke probleme, ki se iz individualne sfere projicirajo tudi na družbo, boljše razumemo in se na njih ustrezno odzivamo.

Ker gre za psihološki analizi, ki se dopolnjujeta, je priporočljivo obe deli brati skupaj. Knjiga *Puer aeternus* odlično diagnosticira ta sindrom preko branja Saint-Exupéryjevega *Malega princa*, Goetzovega *Kraljestva brez veselja* ter primerov iz klinične prakse. Vendar je prognoza avtorice v tej knjigi dokaj pesimistična. Kot zdravilo »predpiše« trdo in disciplinirano delo, kar je kot rešitev predvidel že Jung. Kasnejša knjiga *Apulejev Zlati osel* je v prognostičnem smislu korak naprej. Z osmišljanjem nanizanih zgodb v Apulejevem *Zlatem oslu*, odpira pot procesu, ki ga jungovci

imenujejo individuacija ali osebnostna rast. Ta na koncu knjige v zgodbi o posvetitvi v Izidine misterije privede do pristnega stika s Sebstvom; gre za doživetje, ki ga v zen-budizmu imenujejo satori.

Na koncu je sporočilo M.-L. von Franz jasno: tudi sindrom *puer aeternusa* je mogoče »ozdraviti« ali vsaj omiliti. V praktičnem smislu gre za že omenjeno trdo delo. V psihoterapevtskem smislu pa gre – ravno tako preko napornega ukvarjanja s samim seboj – za ozaveščanje dogajanja v nezavednem. S spoznavanjem in soočanjem dveh temeljnih sestavin jungovske psihologije, ženskega in moškega dela osebnosti – anime pri moškem in animusa pri ženski –, je mogoče doseči njuno integracijo v globlji in polnejši obliki Sebstva, za razliko od površinskih razglabljanj, ki obe načeli mnogokrat postavljajo v sovražno nasprotje. To seveda ni lahek proces, a – kot večkrat poudari M.-L. von Franz – je vreden truda.

Ob tem lahko s ponosom dodamo, da je priznani slovenski psihiater dr. Janez Rugelj, ki mu jungovska psihologija ni bila tuja, s svojo vejo psihiatrije naredil velik korak naprej glede »zdravila«, ki se lahko uporabi za sindrom *puer aeternus*. Medtem ko se M.-L. von Franz in Jung zadovoljita s koristno, a kratko omembo, da je zdravilo za opisani sindrom v trdem in discipliniranem delu, je v tej točki dr. Rugelj zasnoval in izvajal izvirno in učinkovito socialno-andragoško metodo zdravljenja ljudi v stiski. Podrobno je opisana v njegovem življenjskem delu *Pot samouresničevanja* (UMco, 2015) in se še naprej uspešno izvaja pod vodstvom psihologa dr. Andreja Perka.

Za temelj socialno-andragoške metode je dr. Janez Rugelj postavil disciplino in empatijo do sočloveka. Ta metoda je kombinacija eklektično oblikovane metode skupinske

psihoterapije, dopolnjene z različnimi vzgojno-terapevtskimi sredstvi, kot so aktivno in odprto samoanaliziranje, samozpovedovanje ter komuniciranje v skupinah, odločna konfrontacija s sprenevedanjem in lagodnostjo, vzdržljivostni tek, planinarjenje, biblioterapija, redno pisanje, terapevtsko postenje in nadaljnje izobraževanje. Dr. Rugelj je opisano metodo sicer primarno zasnoval za zdravljenje alkoholikov, a jo je sčasoma razširil na vse ljudi v stiski.

Za izboljšanje kakovosti življenja seveda ni treba, da se vključimo v socialno-andragoško metodo. Namenjena je predvsem tistim, ki so v stiski in potrebujejo strokovno pomoč. Mnoge njene sestavine je mogoče brez večjih težav vnesti v običajno življenje, seveda z namenom da dosežemo neke zdrave cilje.

Knjigi Marie-Louise von Franz *Puer aeternus* in *Apulejev Zlati osel* predstavljata dopolnjujočo in zaokroženo celoto o sindromu večnega mladeniča, zato smo se odločili, da ju objavimo hkrati. Pri knjigi *Puer aeternus* gre za drugo izdajo slovenskega prevoda, ki je bil objavljen že pred več kot tremi desetletji, besedilo pa je bilo za novo izdajo ponovno pregledano. Delo *Apulejev Zlati osel*, ki ga je von Franzova napisala nekaj let za *Puer aeternusom*, pa slednjega dopolnjuje z bolj optimistično prognozo.

Na koncu bi se želeli zahvaliti vsem, ki so na tak ali drugačen način sodelovali pri tem pomembnem projektu, katerega namen je dati nek prispevek k izboljšanju duševnega zdravja v Sloveniji. V prvi vrsti gre za prvi izid knjige *Puer aeternus* zahvala prof. dr. Boštjanu M. Zupančiču, ki je pomagal pri rojstvu prve jungovske knjige na Slovenskem in je dal tudi pobudo za prevod knjige *Apulejev Zlati osel*. V zvezi s knjigo gre zahvala tudi že pokojnemu prevajalcu *Puer aeternusa* Marijanu Mlekužu in za jezikovno redakcijo

Meti Kušar, ki jo je naredila zato, da je knjigo izdala v samozaložbi za Meta produkcijo, kar je bilo pogumno za čase, ko je bila analitična psihologija C. G. Junga na Slovenskem neznana in celo prezirana. Diplomsko Jungovega inštituta je imel tedaj en sam Slovenec; dr. Jože Magdič, ki je v Zürichu diplomiral leta 1975.

Da bi poudarila pomen knjige za psihoterapevtski proces, je spremno besedo k novi izdaji *Puer aeternusa* napisala psihiatrinja prof. dr. Vesna Švab, za kar se ji lepo zahvaljujemo. Za prispevek pri pregledu, redakciji in lekturi besedil – pri *Puer aeternusu* ali *Apulejevem Zlatem oslu* –, pa se iskreno zahvaljujemo Živi Borak, Živi Cotič Zidar, Katji Podbevšek in Miri Turk Škraba.

dr. Samo Rugelj

dr. Andraž Zidar

Predgovor avtorice

Predmet teh poglavij je bil predstavljen v dvanajstih lekcijah na Institutu Carla Gustava Junga v Zürichu, v zimskem semestru 1959/60.

Želela bi se zahvaliti za korekten prepis, ki ga je opravila Una Thomas, na podlagi katerega je bil izdan revidiran tekst. Prav tako se zahvaljujem za končno oblikovanje, ki sta ga opravili Patricia Berry in Valery Donleavey.

Marie-Louise von Franz
Zürich, januar 1970

Prvo poglavje

Puer aeternus je ime antičnega boga. Besedi izvirata iz Ovidijevih *Metamorfoz*,* v katerih ju Ovidij rabi takrat, ko govori o bogu-otroku iz elevzinskih misterijev, pripoveduje o bogu-otroku Jakusu, imenuje ga *puer aeternus* ter slavi njegovo vlogo v teh misterijih. V poznejših časih so boga-otroka enačili z Dionizom in Erosom. Božanski mladenič, odrešenik, je rojen v noči, v tem tipičnem misteriju kulta matere iz Elevzine. Je bog življenja, smrti in vstajenja od mrtvih, bog božanske mladosti – takšen, kakršni so bili tudi orientalski bogovi kot so: Tamuz, Atis in Adonis. Naziv *puer aeternus* torej pomeni »večni mladenič«, hkrati pa z njim označujemo tudi poseben tip mladeniča, ki se zaradi svojega izrazitega materinskega kompleksa tipično obnaša; in prav o značilnostih njegovega vedenja bi vam zdaj rada govorila.

Na splošno ostaja moški, ki se je poistovetil z arhetipom *puer aeternus*, predolgo na psihološki stopnji adolescenta. To pomeni, da se vse značilnosti, ki so normalne za mladostnika sedemnajstih ali osemnajstih let, nadaljujejo še v njegovem kasnejšem življenju in so v večini primerov združene s preveliko odvisnostjo od matere. Dve značilnosti moškega z izrazitim materinskim kompleksom, na kateri opozarja Jung, sta homoseksualnost in donhuanstvo.** V primeru donhuanstva išče moški v vsaki ženski podobo matere – podobo popolne ženske, ki se bo moškemu vsa razdala. Išče mater boginjo, zato

* Ovid, *Metamorphoses* IV, 18-20.

** Carl Gustav Jung, *Symbols of Transformation*, knj. 5, *Collected Works*, Princeton University Press, 1956, 2. izd. 1967, pogl. 527.

mora kasneje, ko ga neka ženska očara, spoznati, da je samo navadno človeško bitje. Potem ko je imel z njo spolne odnose, njegova očaranost zbledi, razočaran jo zapusti, a samo zato, da bi nanovo projiciral idealno podobo na vsako naslednjo žensko. Neskončno hrepeni po materinski ženski, ki bi ga vzela v naročje in zadovoljila vse njegove potrebe. To hrepenenje pogosto spremlja še njegovo adolescentno obnašanje.

Takšen moški se običajno spopada z velikimi težavami, ko se prilagaja konkretnemu družbenemu okolju. V nekaterih primerih zasledimo nekakšen asocialni individualizem. Ker se ima takšen posameznik za nekaj posebnega, meni, da se mu ni treba prilagajati, saj bi bila prilagoditev za takšnega skritega genija, kakršen je on, čisto nemogoča. To miselnost dopolnjuje še arogantno obnašanje do drugih ljudi, kar je posledica tako manjvrednostnega kompleksa, kakor tudi namišljenih občutkov superiornosti. Takšen človek zadene ob velike težave tudi takrat, ko išče ustrezno delo, saj karkoli že najde, to ni nikoli povsem »tisto« in ne čisto to, kar je hotel, ker povsod odkrije dlako v jajcu. Konkretna ženska ni zanj nikoli povsem ustrezna; kot prijateljica je sicer simpatična, toda ... Vedno ugovarja s svojim »toda«, ta pa onemogoča zakon ali katerokoli drugo odgovornost.

Vse to vodi v neke vrste nevrozo, ki jo je H. G. Baynes opisal kot nekakšno »provizorično življenje«: moški se nenavadno obnaša in ima občutek, da ženska *še ni* to, kar si resnično želi, ker nenehno sanjari, da se mu bo želeno izpolnilo nekoč v prihodnosti. Če s takšnim vedenjem nadaljuje, pomeni, da notranje neprestano zavrača odgovornost, ki bi jo moral sprejeti v danem trenutku. V večji ali manjši meri to nevrozo pogosto spremlja rešiteljski ali mesijanski kompleks. V sebi skriva misel, da bo posameznik nekega dne sposoben rešiti svet, da bo odkril poslednjo besedo filozofije, religije, politike in umetnosti ali pa kaj drugega. Tovrstni kompleks se lahko razvije

v tipično patološko megalomanijo, katere manjše sledi lahko odkrijemo že v ideji, da čas nekoga »še ni prišel«. Edino, česar se ta tip moškega ves čas boji, je to, da bi bil na kaj navezan. Izjemen strah doživlja ob misli, da bi bil »priklenjen«, da bi celostno nastopil v času in prostoru ter bil specifično človeško bitje, kar je vsakdo izmed nas. Neskončno ga je strah, da bi bil ujet v položaj, iz katerega se ne bi bilo več mogoče izmuzniti, kajti vsak položaj z natančno določenimi odnosi, je zanj pravi pekel. Istočasno pa se v njegovi prevzetosti od nevarnih športov, še zlasti od letenja in alpinizma, skriva močan simbolični pomen: njegovo hrepenenje po osvajanju čim višjih višin namreč simbolno pomeni beg od matere, od sveta in od povprečnega življenja. Veliko tovrstnih moških, ki imajo ta kompleks zelo poudarjen, še zelo mladih umre v letalskem strmoglavljenju ali v gorski nesreči. Takšen je videti konec njihovega povnanjenega duhovnega hrepenenja.

Dramatični prikaz tistega, kar letenje resnično pomeni *pueru*, je podan v pesmi Johna Mageeja. Kmalu potem, ko je pesem napisal, je umrl v letalski nesreči.

VISOKI LET

*Oh! Ušel sem tem sovražnim zemeljskim okovom
in zaplesal po nebu na krilih s smehom posrebrenimi,
proti soncu sem se vzpenjal in se pridružil povešeni mirti
od sonca razbitih oblakov – in počel stotero stvari,
o katerih nisi sanjal – krožil sem, se poganjal kvišku in vijugal
visoko v obsijani tišini. Tamkaj lebdeč
sem se poganjal vzdolž vpijajočega vetra in lučal
svoje željno plovilo skozi breztalne zračne dvorane ...
Navzgor navzgor po dolgi delirični modrini
sem dosegal vrh razpihianih višin s tiho milino,
kjer ni ne škrjanec ne orel še nikoli letal*

*in medtem ko sem s spokojnostjo in zanosom v duši stopal
po visoki brezgrešni svetosti vesolja,
sem iztegnil roko in se dotaknil Božjega obraza.**

Pueri največkrat nimajo radi športov, ki zahtevajo vztrajnost in dolgotrajen trening, kajti *puer aeternus* v negativnem pomenu besede, zaradi svoje duševne dispozicije ponavadi ni zelo vztrajen. Poznam mladeniča, ki je odličen zgled takšnega *puera*.

Povzpel se je na izjemno veliko gora, a je tako močno sovražil nositi nahrbtnik, da se je raje navadil spati na prostem celo takrat, ko je deževalo ali snežilo. Z nekakšnim jogijskim dihanjem mu je vselej uspelo prespati v luknji, ki si jo je izkopal v snegu; vanjo se je zavlekel potem, ko se je zavil v svilen dežni plašč. Uril se je tudi v tem, da je vso pot prehodil tako rekoč brez hrane, vendar le zato, da mu ni bilo treba nositi kakšnega bremena. Tako je več let blodil po gorah v Evropi in na drugih celinah ter spal pod drevjem ali v snegu. Živel je nekako zelo junaško, vendar le zato, da mu ni bilo treba stopiti v kakšno kočo ali nositi nahrbtnika.

Morda si njegovo vedenje že razlagate simbolično, saj takšen mladenič v resničnem življenju noče biti obremenjen z nikakršno težo; edino kar absolutno odklanja, je vsakršna odgovornost, to je prenašanje bremena življenjskih okoliščin.

Pozitivna lastnost večine takšnih mladeničev pa je nekakšna duhovnost, ki izhaja iz relativno tesnega stika s kolektivnim nezavednim. Mnogi med njimi so deško očarljivi in kakor šampanjec poživljajoči. S *pueri aeterni* se lahko zelo prijetno pogovarjate. Skoraj vedno sprožijo pogovor z zelo zanimivo temo in napravijo na poslušalca poživljajoč vtis. Konvencionalnosti ne marajo. Postavljajo zahtevna vprašanja in kar naravnost

* Johan Gillespie Magee, ml., Visoki let v ediciji *The Family Album of Favorite Poems*, New York; 1959, Grosset & Dunlop.

udarijo z resnico. Običajno iščejo pristno religijo, tovrstno iskanje pa je značilno za mladostnike v pozni puberteti. Največkrat je *puer aeternus* deško očarljiv še v poznejših obdobjih svojega življenja.

Poznamo pa tudi drugačen tip *puera*. Ta ne razsipa s šarmom večnega deštva, iz njega ne sije arhetip božanskega otroka. Prav nasprotno: živi v nenehni sanjavi omamljenosti. Tudi to je mladostniška značilnost. To je zasanjan, nediscipliniran, dolgonog fante, ki se zgolj potika naokoli, njegove misli pa so bog ve kje, tako da bi mu človek včasih najraje zilil na glavo vedro mrzle vode. Ta sanjava omamljenost pa je samo zunanji videz, za katerim boste odkrili, če znate prodreti vanj, ljubeče negovano domišljjsko življenje.

To je bil kratek povzetek glavnih značilnosti nekaterih mladencev, ki so ujeti v materinskem kompleksu in so se poistili z arhetipom *puer*. Naslikala sem jih pretežno negativno, ker so takšni tudi videti, če jih površno opazujemo. Videli boste, da s tem še nismo povedali bistvenega. Vprašanje, na katerega bom poskusila odgovoriti s tem predavanjem, je namreč naslednje: Zakaj je postal problem tega, na mater navezanega mladeniča tako izrazit v današnjem času? Homoseksualnost se (mislim, da donhuanstvo ni tako zelo razširjeno) vse bolj razrašča; vanjo so vpleteni tudi mladoletniki, zato se mi upravičeno dozdeva, da postaja problem *puera aeternusa* vse bolj aktualen. Nobenega dvoma ni, da so matere vedno skušale zadržati sinove v gnezdu, da so se jih zato nekateri sinovi pogosto le s težavo osvobajali in so potem raje še naprej uživali dobrote gnezda; kljub temu pa si človek še vedno ni povsem na jasnem, zakaj naj bi ta, po sebi naravni problem, postal tako resen problem našega časa. Prav to je tisto globlje vprašanje, ki si ga moramo zastaviti, ker je ostalo bolj ali manj samorazvidno. Moški, ki ima materinski kompleks, se bo moral vedno boriti proti težnji da ne postane *puer aeternus*. »Obstaja

kakšno zdravilo?« utegnete vprašati. Če moški odkrije, da ima materinski kompleks, to pa je nekaj, kar se mu je pripetilo, nekaj, kar ni sam povzročil, kaj lahko stori zoper to? V *Simboličnih transformacijah* je dr. Jung govoril o enem samem zdravilu, o delu; in ko je to dejal, je za trenutek pookleval in pomislil: »Je problem resnično tako preprost, kakor sem rekel? Je delo res edino zdravilo? Lahko to trdim?« Delo je gotovo tista neprijetna beseda, za katero noben *puer* ne mara slišati. Tako je dr. Jung sklepal, da je na problem pravilno odgovoril. Tudi moja izkušnja potrjuje dejstvo, da se moški lahko samo z delom izvleče iz tovrstne mladostniške nevroze. Ko rečem delo, pa vidim, da me nekateri niso prav razumeli, ker mislijo, da *puer* ni sposoben delati. A kaj še! *Puer* je sposoben delati, tako kot so sposobni delati vsi primitivci ali ljudje s šibkimi ego kompleksi. *Puer* dela takrat, ko ga nekaj očara ali je nad nečim močno navdušen; takrat bo delal neprekinjeno 24 ur ali celo dlje, dokler se ne bo zgrudil. Toda to, česar ne zmore, je delavnost v puščobnem deževnem jutru, ko je delo dolgočasno in mora človek z veliko trdne volje ukrotiti svoje omahovanje, ali bi se dela lotil ali ne. Samopremagovanje *pueru* običajno ne uspeva in bo zato uporabil kakršnokoli opravičilo, da bi se delu izognil. Analiza *puera aeternusa* se prej ali slej sooči s to težavo. Samo takrat, ko se posameznikov ego dovolj okrepi, je problem mogoče premagati, in možnost, da bi se dela oprijel, je zopet tu. Kljub temu da nekdo pozna svoj cilj, pa je seveda vsak posameznik drugačen. Ugotovila sem, da ni koristno, če ljudem samo pridigamo, da bi morali delati, ker se takrat samo razjezijo in odidejo.

Sodeč po tem, kar sem videla, nezavedno največkrat skuša ubrati srednjo pot, to se pravi: skuša pokazati smer, v kateri bi utegnilo biti kaj navdušenja ali prostora, kjer bi se psihološka energija naravno pretakala; človeku je namreč lažje, če se uri delati v tisti smeri, ki jo podpirajo njegovi instinkti. Takšno

delo ni tako zelo naporno, kakor če bi delal navkreber, popolnoma v nasprotju s svojim tokom energije. Zato je običajno pametneje malo počakati, odkriti, kje leži naravni tok naklonjenosti in energije, ter šele potem prav tam poskusiti spraviti človeka k delu. Na vsakem delovnem področju pa vedno pride trenutek, ko se moramo sprijazniti z rutino. Vsako delo, celo ustvarjalno, vsebuje določeno količino dolgočasne rutine, pred katero pa *puer aeternus* beži, rekoč, da »to ni tisto«. Če človeka v takšnih trenutkih vzpodbujajo nezavedno, običajno nastopijo sanje, te pa kažejo, da bi moral človek premagati oviro. Če se mu to posreči, je zmagal.

V nekem svojem pismu Jung govori o *pueru*: »Mislim, da je vedenje *puera aeternusa* zlo, ki se mu ne da ubežati. Če je nekdo *puer* in ga označuje psihološka puerilnost, ne more storiti nič boljšega, kot da sam sebe preraste. Puerilnost vedno privede do zunanjih udarcev usode, ti pa zahtevajo drugačno vedenje. Toda razum pri tem ničesar ne doseže, ker je *puer* vedno v rokah usode.*

Da bi globlje prodrli v ozadje celotnega problema, bi vam rada najprej interpretirala *Malega princa* Antoina de Saint-Exupéryja. To delo namreč močno osvetljuje obravnavano snov. Exupéry je, kot veste, umrl med II. svetovno vojno v letalskem strmoglavljenju. Razkriva nam vse tipične poteze *puera aeternusa*, kar pa ne spremeni dejstva, da je bil velik pesnik in pisatelj. Njegovemu življenju smo v začetku s težavo sledili. Ta težavnost je značilna; ko poskušate slediti posameznikovi biografiji, lahko samo od tu in tam zberete nekaj malega podatkov, ker kot je že jasno, *puer aeternus* nikoli ne stoji povsem na tleh. Nikoli se v celoti ne prepusti dejanskosti, ampak samo lebdi nad njo; od časa do časa se je dotakne, ko se tu pa tam spusti nanjo in tako mora človek iskati te sledi, upajoč, da jih

* Gerhard Adler & Aniela Jaffe, C. G. Jung, Letters, 2. del, Princeton University Press, 1973, 1. del. str. 82, pismo z dne 23.11.1931.

bo odkril ... Več podatkov nam je bilo na voljo nekaj let po njegovi smrti, ti pa so dobro zbrani v delu Curtisa Cateja: *Antoine de Saint-Exupéry, His Life and Times*.*

Saint-Exupéry se je rodil leta 1900. Je potomec stare franco-ske aristokratske družine. Odraščal je v lepi podeželski hiši s tradicionalnim ozračjem. Postal je poklicni pilot in je nekaj časa služboval pri letalski družbi Compagnie Aéropostale. Ta je vzdrževala letalske proge med Evropo in Južno Ameriko. Okoli leta 1929 je letal na letalski progi Toulouse-Dakar-Buenos Aires in sodeloval pri ustanavljanju novih prog v Južni Ameriki. Pozneje je bil precej časa poveljnik popolnoma izoliranega letališča Cape Julie v severnoafriški puščavi. Njegova glavna dolžnost je bila reševanje pilotov, ki so strmoglavili. Reševal jih je pred smrtjo v puščavi ali pa pred tem, da ne bi padli v roke uporniškimi arabskim plemenom. Saint-Exupéry je živel prav takšno življenje, kakršnega bi si moški njegovega kova želel, zato je imel to samotno puščavsko delovno mesto raje kot katerokoli drugo. Na začetku vojne leta 1939 se je boril za Francijo kot kapitan zračnih sil. Po padcu Francije je nameraval pobegniti v Egipt, vendar je zaradi tehničnih razlogov moral načrt opustiti. Nato so ga demobilizirali, zaradi česar je odpotoval v New York, kjer je dokončal knjigo *Pilot de guerre (Bojni pilot)*.** Ko so se zavezniki kasneje izkrcali v Afriki, si je želel vrniti se k letalskim silam in je, čeprav so ga zaradi starosti zavrnil, uspešno uporabil vse mogoče zvijače, da je ponovno letel.

Julija 1944, je izvidniško poletel iz Alžira v Francijo in brez sledu izginil z letalom vred.

Kasneje, po končani vojni, je neki mladi Nемеc poročal, da je Saint-Exupéryja nad morjem sestrelilo nemško letalo

* Curtis Cate, *Antoine de Saint-Exupéry, His Life and Times* (New York: G. P. Putnam's Sons, 1970).

** Gl. Antoine de Saint-Exupéry, *Bojni pilot*, prev. Edvard Kocbek, Prešernova družba, 1988 (op. red.).

Focke-Wulf. Še nekdo drug pa je dejal, da je bilo iz skupine sedmih letal francosko letalo sestreljeno nad Sredozemskim morjem; iz danih podatkov lahko sklepamo, da je bil v tistem letalu Saint-Exupéry.

Ni imel zavidljivo srečnega zakona. Njegova žena je bila najbrž zelo temperamentna in včasih težavna ženska, zaradi česar je ostajal z njo največkrat samo teden ali dva, potem pa je zaradi takšnega ali drugačnega razloga zopet odšel. Kadar ni smel leteti, je vedno postal potrtn in je obupan ter ves razdražen hodil gor in dol po stanovanju od jutra do večera. Samo takrat, ko je smel leteti, je spet postal stari Saint-Exupéry in se je dobro počutil, ko pa je bil prisiljen ostati na tleh in biti z ženo ali s kom drugim, se ga je znova polastila nejevoljnost, zato se je vedno skušal vrniti k letenju.

Iz drugih njegovih del je razvidno, kako močno se je ukvarjal s sodobnimi problemi ter z *Weltanschauungom* našega časa. Tisti izmed vas, ki ste jih prebrali, ste najbrž opazili, da ima tudi Saint-Exupéry, tako kot večina Francozov, še zlasti tistih iz francoskega plemstva, čisto malo nacistične psihologije. Francozi so Franki, kar pa nekateri pozabljajo, ker tako močno sovražijo Nemce. Toda višji družbeni sloji, ki so še pred kratkim emigrirali v Francijo, so največkrat germanskega porekla. Z zgodovinskega gledišča imajo ti sloji, še zlasti med plemstvom in v vojaških krogih, nekoliko prusko mentaliteto. Tega ni mogoče zanikati, ker se kaže navzven tudi pri likih v Saint-Exupéryjevih romanih. Za zgled si vzemimo roman *Nočni let**: v njem poskuša Saint-Exupéry orisati führerjevskega tipa – hladnokrvnega moškega po imenu Rivière, ki svoje letalce pošilja v smrt z višjim namenom. To je samo del lokalne strukture Saint-Exupéryjevega okolja, ki ni bistveno pomembna za njegov globlji problem, je iskanje ... A kaj je to, kar išče?

* Gl. Antoine de Saint-Exupéry, *Nočni let*, prev. Špela Žakelj, Študentska založba, 2007 (op. red.).

Na to vprašanje ne bom odgovorila zdaj, ampak bom poskušala najti odgovor nanj skupaj z vami.

Kot veste, je eno izmed najpriljubljenejših Saint-Exupéryjevih del *Mali princ*. Knjiga je doživela izjemen uspeh in za marsikoga je postala Biblija ter predmet čaščenja; če pa s temi ljudmi kritično govorite o njej, običajno zavzamejo do vas rahlo uporniško stališče in vztrajno zatrjujejo, da je zanje to čudovita knjiga. Spraševala sem se o tem uporniškem stališču in mislim, da je edina možna razlaga, da celo tiste, ki jim je to delo tako zelo všeč, bega v mislih majhno vprašanje. Kakorkoli že, eno vprašanje je, ki ga človek sme postaviti celo častilcem *Malega princa*: vprašanje se dotika rahlo sentimentalnega stila. Sentimentalni pridih, ki povzroča nekakšen občutek neugodja, drugače delu ne zmanjšuje vrednosti, imaš ga pa, četudi v njem izredno uživaš. Kjer nastopa sentimentalnost, se hkrati z njo pojavlja tudi določena količina brutalnosti. Göring velja za takšen tipičen zgled: brez oklevanja je lahko podpisal smrtno obsodbo za tristo ljudi; če pa bi poginila katera izmed njegovih ptic, bi se ta stari debeluh pri pričih razjokal. Göring je klasični zgled brutalno-sentimentalnega tipa. Hladnokrvna brutalnost je velikokrat prekrita s sentimentalnostjo. Delovanje tovrstne hladnokrvne moške brutalnosti lahko vidite v liku Riviera ter pri šejkih v Saint-Exupéryjevih romanih.

Ko bomo razložili *Malega princa*, si bomo ogledali nekatere konkretne zglede, iz katerih bo prej povedano jasno razvidno. V mislih imam problem sence *puera aeternusa*. Pri njem se hladnokrvni brutalnež navadno skriva nekje v ozadju, kompenzira pa ga preveč idealistično vedenje zavesti, zato ga *puer aeternus* ne more prostovoljno asimilirati. Pri donhuanskem tipu hladnokrvna brutalnost udari na dan vsakokrat, ko moški zapušča žensko. Ko njegovo čustvo ugasne, privre iz ozadja na plan ledenohladna brutalnost, v kateri ni nikakršnega

človeškega čustva; moški vse svoje sentimentalno navdušenje projicira na naslednjo žensko. Takšna brutalnost, oziroma hladnokrvno realistično vedenje, zelo pogosto nastopa v denarnih zadevah. Ker se *puer aeternus* noče prilagoditi družbi, se oprijeti kakšnega dela ter delati – saj navsezadnje le mora nekako dobivati denar, uresniči svoj namen za hrbotom, tako rekoč z levo roko. Denar vedno dobi, bog si ga vedi od kod, a precej nepošteno. Če se dotaknemo nezavednega problema sence, sprožimo kompleks-reakcijo.

Pripomba: Veliko aspektov, ki jih pripisujete pueru aeternusu bi lahko pripisali tudi psihopatu. Kako ju med seboj razlikujete?

Med njima je precejšnja razlika, vendar ne bi rekla, da je, kar sem pravkar povedala, tipično za psihopata. Zgled, ki ga bom navedla kasneje – tip na meji shizoidnosti, je druga varianta. Iz izkušnje govorim, da poleg *puera aeternusa* obstaja tudi moški, ki je ali psihopat ali shizoid ali histeričen ali pa samo rahlo nevrotičen, kar pa je odvisno od vsakega posameznika in od tega, kakšno dodatno obliko še problem dobi. Recimo da nekoga muči verski problem: to je naloga, ki terja rešitev, vendar je človek s problemom lahko kljub temu normalen, lahko pa postane zaradi njega psihopat, shizoid ali pa je samo histeričen. Isto velja za homoseksualnost. Lahko je združena z drugimi nevrotičnimi potezami ali pa je brez njih in jo lahko bolj ali manj povezujemo s problemom današnjega časa. Zdi pa se mi, da je homoseksualnost največji problem.

Dr. Jung je izrekel zelo zanimivo misel, češ da je morda homoseksualnost nezavedna kompenzacija za preobljudenost, to se pravi: narava sama pospešuje to nagnjenje zato, da bi določeno število ljudi ne imelo potomcev. Narava navsezadnje morda res uporablja takšno zvijačo, saj je prenaseljenost danes naš največji problem. Ker včasih niso vodili statistike, bi na tem mestu statistično težko karkoli dokazali. Vemo samo,

da je homoseksualnost danes izjemno razširjena. Moj oče, ki je bil oficir v redni avstrijski vojski in je o teh rečeh povsem odkrito govoril, je dejal, da v njegovem času homoseksualnost v vojski ni bila problematična, saj so odkrili zelo malo primerov. Danes pa je, kot veste, resnični problem in je močno razširjena še zlasti med letalci.

Nekdo me je vprašal, če bi lahko spregovorila kaj o problemu *puera aeternusa* – če gledamo nanj tako kot na ženski animus. Za to področje nimam nikakršnega gradiva, razen par posameznih sanj. Toda kljub temu lahko rečem, da se problem v svoji temeljni strukturi ne razlikuje. Natanko enak je, le plast globlji.

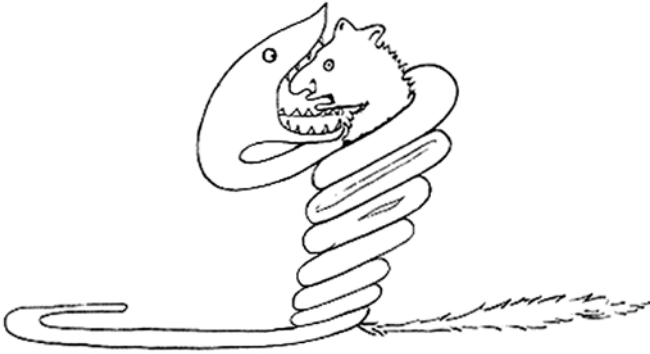
Pri ženski je animus tisti, ki vedno vnaprej predvidi, kar mora ženska kasneje v stvarnosti storiti. Takrat, ko se mora *puer aeternus* spustiti na zemljo, je njegov problem analogen temu, kar je morala ženska duševnost storiti pozneje; takrat *puera* le korak loči od ega. Razumljivo je, da je *puer aeternus* problem vedno povezan z ustvarjalnostjo, ta pa je v ženski psihologiji najpomembnejša. Če je njen animus *puer*, ima ženska težave z ustvarjalnostjo, in na žalost je zdravilo zanjo prav takšno kakor za moškega: delo ali otroci.

Spominjam se primera neke ženske, ki ni hotela imeti otrok. Vedno je sanjala o *puer aeternus* animi likih ter o Naravi; vsi so jo priklepali na zemljo. Sanje so hotele, da bi imela otroke, ker bi ji pomenili eno izmed glavnih poti, po kateri bi se spustila na zemljo. Ko ženska rodi otroka, postane zanj dokončno odgovorna, kar pomeni, da se ne more več brezskrbno igrati naokoli. To še zlasti velja za žensko tipa heter, tisto žensko, ki ima veliko razmerij s številnimi moškimi, ker ne želi biti ob nikomer priklenjena. Otrok bi vzpostavil opredeljeno razmerje in zahteval od nje veliko rednega ter včasih dolgočasnega dela. Tako je torej s tem problemom pri ženskah.

Vrnimo se zdaj k razlagi *Malega princa*. Zgodba se deli na dva popolnoma ločena dela. Prične se z uvodom, ki ga pripoveduje

Saint-Exupéry v prvi osebi in je nekakšen del njegovega osebnega avtobiografskega sporočila. Takole se začne:

Ko mi je bilo šest let, sem v knjigi o pragozdu z naslovom »Resnične zgodbe« videl sijajno podobo. Prikazovala je boo, ki je požirala neko žival. Tule je kopija tiste risbe.

V knjigi je pisalo: »Boe pogoltnejo ves plen hkrati, ne da bi ga prežvečile. Potem se niti ne zganejo in spe šest mesecev, dokler zalogaja ne prebavijo.«

Tiste čase sem veliko premišljeval o prigodah v džungli in posrečilo se mi je, da sem z barvnim svinčnikom narisal svojo prvo risbo. Risbo številka 1. Bila je takale:

Pokazal sem umetnino odraslim in jih vprašal, ali jih je moje risbe kaj strah.

Govorili so mi: »Le zakaj bi se bali klobuka?«

Vendar tisto na risbi ni bil klobuk! Bila je boa, ki prebavlja slona. Da bi podobo razumeli tudi odrasli, sem narisal boo še od znotraj. Odraslim je treba vedno razlagati. Moja risba številka 2 je bila takale:

Toda odrasli so mi svetovali, naj nikar več ne rišem kač od zunaj in od znotraj in da naj se rajši poprimem zemljepisja, zgodovine, računstva in slovnice. Tako sem se s šestimi leti odrekel bleščéči slikarski prihodnosti. Neuspeh z risbama številka 1 in 2 mi je vzel pogum. Odrasli sami od sebe nikoli ničesar ne razumejo in otrokom je mučno, če morajo kar naprej kaj razlagati.

Poiskati sem si moral torej drug poklic in sem se naučil pilotirati. Preletel sem domala ves svet. In zemljepisje mi je, to je res, prišlo zelo prav. Na prvi pogled sem znal razlikovati Kitajsko od Arizone. Če ponoči zablodiš, to zelo koristi.

Tako sem v svojem življenju spoznal mnogo resnih ljudi. Precej časa sem živel med odraslimi. Spoznal sem jih od vseh plati. Kljub temu nisem imel kaj boljšega mnenja o njih.

Kadar sem srečal koga, za katerega se mi je zdelo, da ima kaj več soli v glavi, sem ga preizkusil s sliko številka 1, ki jo še vedno hranim. Hotel sem vedeti, ali je razumljiva ali ne. Toda vselej sem dobil odgovor: »To je klobuk.« Potem tistemu nisem govoril ne o kačah ne o pragozdovih ne o zvezdah. Govorila sva jezik, ki ga je razumel. Govoril sem mu o bridžu, golfu, o politiki in kravatah. In bil je vesel, da je spoznal tako pametnega človeka.

Tako sem živel sam brez človeka, s katerim bi se lahko resnično pogovoril, dokler me ni doletela pred šestimi leti v Sahari nesreča. V motorju se mi je nekaj polomilo. In ker nisem imel s seboj ne mehanikov ne potnikov, sem se zamotanega dela lotil kar sam. Šlo je za življenje in smrt. Pitne vode sem imel komaj za osem dni.

*In tako sem prvi večer zaspal v pesku, tisoč milj daleč od človeških bivališč. Bil sem zapuščen bolj kot brodolomec sredi oceana na splavu. Lahko si mislite, kako sem bil presenečen, ko me je prebudil droben glasek. Rekel je: »Prosim, nariši mi backa!«
»A?«*

Nato zagleda Malega princa. Zdaj moram zaključiti ta prvi del, ki jedrnato vsebuje celotni problem.

Videli smo, da Saint-Exupéry ni nikoli resnično stopil v svet odraslih. Pripoveduje nam o njegovi praznini, idiotizmu in nesmiselnosti, saj odrasli govorijo le o bridžu, politiki in kravatah. To drži. Toda to je tisti svet odraslih, ki ga človek upravičeno zavrača. Upravičeno zavrača osebnostno praznino. Obenem pa Saint-Exupéry izključuje tudi druge vidike življenja odraslih. Po čustvenem tonu tega prvega dela ste lahko spoznali, da mu otroško življenje pomeni življenje domišljije, umetnika. Prepričan je, da življenje prazne osebnosti, ki se peha za denarjem, vzbuja pri ljudeh občutek prestiža in je tako rekoč izgubilo svojo pristno naravo. V Exupéryjevih očeh je življenje odraslih videti takšno zato, ker sam ni našel mostu, preko katerega bi lahko prenesel to, kar imenujemo pristno življenje, v življenje odraslih. Mislim, da je to velik problem, kajti: kako naj se človek izvleče iz tega domišljijskega življenja otroštva in mladosti, ne da bi pri tem izgubil njegove vrednote? Kako lahko odrasteš, ne da bi izgubil občutek polnosti in ustvarjalnosti ter občutek, da resnično živiš življenje, kakršnega si imel v mladosti? Nekdo je lahko ciničen in reče, da ne moreš kar naprej jesti potice, če hočeš ohraniti zdrav

želodec, jo je treba žrtvovati. Vendar iz izkušnje rečem, da to ne drži povsem.

Opravičljivo je, če nekdo noče opustiti otroškega sveta. Vprašanje je le, kako odrasti in ga pri tem ne izgubiti.

Resnični problem je v tem, da ljudi sicer lahko izženete iz tega otroškega parađiža in domišljjskega življenja, v katerem so tesno povezani s pristnim notranjim jazom na infantilni stopnji, toda po izgonu iz raja postanejo popolnoma razočarani in cinični. Spominjam se, da sem imela nekoč analizanta, ki je bil značilen *puer aeternus* in je hotel postati pisatelj, a je živel popolnoma v svetu domišljije. S prijateljem je pripotoval iz Združenih držav in odločila sta se, da se bo prijatelj podvrgel freudovski analizi, on pa jungovski. Po dogovoru naj bi se čez leto dni sestala, da bi primerjala izkušnje. Odpotovala sta v različni državi in se potem sestala, kakor sta se dogovorila. Mladenič, ki se je podvrgel freudovski analizi, je rekel, da je problem odpravil, da je ozdravljen in da odhaja domov. Dodal je še, da je zdravljenje potekalo čisto v redu ter da je dojel svoj infantilni odnos do življenja. Znebil se je materinskega kompleksa in drugih nesmislov. Moj pacient ga je nato vprašal, kaj namerava po vsem tem storiti in oni mu je odgovoril, da ne ve, da pa mora zaslužiti nekaj denarja ter si poiskati ženo. Ko je moj pacient vse to slišal, je prijatelju rekel, da se sam sploh ni ozdravil; še tega ni vedel, kam naj gre; vedel je le, da bo postal pisatelj, saj se je v pisateljstvu že nekoliko preskušal, toda kje bi se nastanil, tega ni vedel. Nato mu je oni drugi, ki je šel skozi freudovsko analizo, rekel: »Je pa res čudno, izgnali so hudiča iz mene, toda z njim tudi angela!«

In prav v tem je problem. Človek lahko izžene hudiča in angela, rekoč, da je problem v celoti infantilni in da je del materinskega kompleksa. S celostno redukcijsko analizo skrči vse na sentimentalnost otroštva, ki ga je potrebno žrtvovati. O tem moram še spregovoriti. Mladenič, ki je ostal brez hudiča in

brez angela, je bil nekako bolj »ozdravljen« kakor moj pacient. Kljub temu pa se mi zdi, da takšna strahotna streznitev vsili človeku vprašanje, če se sploh še spleča živeti naprej; ali živeti samo zato, da do smrti vlečeš denar in se predajaš ničnim meščanskim užitkom? Takšno življenje mene ne bi zadovoljevalo. Žalost, s katero je »ozdravljeni« mladenič pripomnil, da so mu s hudičem izgnali še angela, me je navdala z občutkom, da sam ni bil v celoti zadovoljen s svojo ozdravitvijo. Imel je prizvok cinične razočaranosti, ta pa ne pomeni nikakršne ozdravitve.

Ne smemo pozabiti, da je bilo ozračje pariškega okolja, v katerem je živel Saint-Exupéry, delno močno deziluzionirano in cinično. Ponavadi se je gibal v krogih, v katerih so na življenje gledali kot na nekaj pomembnega le takrat, ko je kdo spregovoril o bridžu ter denarju. Zato upravičeno protestira proti prazenemu življenju in se oklepa svojega notranjega umetniškega in celostnega pogleda na življenje ter je ogorčen in uporen zaradi takšnega življenja odraslih. Povsem jasno lahko vidimo, kako pretanjeno jih smeši in kako umesten je njegov porog. Istočasno pa sam ne ve, kako bi se izvlekel iz svojega otroškega sveta, ne da bi pri tem postal razočaran in nezadovoljen s tistim, kar odraslim pomeni edino vrednoto v njihovem življenju. Če to združimo s simboliko slike, postanejo implikacije še hujše. Boa je očitno podoba nezavednega, to pa duši življenje in onemogoča človekov razvoj. Boa je požirajoči ali regresivni aspekt nezavednega, nagibanje v nazadovanje, ki zagrabi človeka takrat, ko ga premaga nezavedno. Lahko bi celo rekli, da boa simbolizira poteg proti smrti. Je pošast, v kateri junak plove po morju, toda v primerjavi z večino drugih mitoloških paralel, se v Malem princu požrti junak iz pošasti – boe ne reši več.

Slon je tista žival, ki jo je boa pogoltnila. Raziščimo njegov simbolični pomen. Ker v Evropi do pozne antike slona niso poznali, o njem nimamo veliko mitološkega gradiva, pa čeprav so v pozni antiki slonu pripisovali velik pomen. V Evropo so